

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA DŁUGI SPADKOWE

Komentarz do zmian 2015

Elżbieta Skowrońska-Bocian

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA DŁUGI SPADKOWE

Komentarz do zmian 2015

Elżbieta Skowrońska-Bocian

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Stan prawny na 30 października 2015 r.

Wydawca

Klaudia Szawłowska-Milczarek

Redaktor prowadzący

Agnieszka Dymkowska

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Łamanie

Marpres

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-264-9669-1

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Uwagi wstępne	9
Rozdział I. Odpowiedzialność za długi spadkowe. Uwagi ogólne.....	15
1. Skutki śmierci osoby fizycznej.....	15
2. Odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe w ogólności.....	17
3. Odpowiedzialność spadkobierców od otwarcia do przyjęcia spadku	19
4. Odpowiedzialność spadkobierców po przyjęciu spadku	21
5. Odpowiedzialność po dziale spadku.....	26
Rozdział II. Szczególne uregulowania odpowiedzialności za długi spadkowe	28
1. Ustawowe ograniczenia odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe.....	28
2. Odpowiedzialność za długi spadkowe innych podmiotów.....	32
2.1. Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych	33
2.2. Odpowiedzialność obdarowanych	40
Rozdział III. Nowe uregulowania odpowiedzialności za długi spadkowe	43
1. Uwagi ogólne.....	43
2. Wykaz inwentarza.....	46
3. Spis inwentarza.....	49
4. Uwagi końcowe	53

Rozdział IV. Spłacanie długów spadkowych	55
1. Uwagi ogólne.....	55
2. Spłacanie długów spadkowych w obowiązującym stanie prawnym.....	58
2.1. Uwagi wstępne.....	58
2.2. Ustalenie długów spadkowych	59
2.3. Kolejność spłacania długów spadkowych.....	62
2.4. Redukcja długów spadkowych	63
2.5. Odpowiedzialność spadkobiercy ponad wartość stanu czynnego spadku	65
Rozdział V. Uregulowania intertemporalne i ocena dokonanych zmian	68
1. Problemy prawa międzyczasowego	68
2. Ocena wprowadzonych zmian.....	70
2.1. Uwagi ogólne	70
2.2. Uwagi szczegółowe	71
Rozdział VI. Komentarz do zmienionych przepisów Kodeksu cywilnego	75
Art. 1015	75
Termin do złożenia oświadczenia.....	75
Skutki braku oświadczenia spadkobiercy	77
Art. 1016 (<i>uchylony</i>)	78
Art. 1031	79
Uwagi ogólne.....	79
Odpowiedzialność nieograniczona.....	80
Odpowiedzialność ograniczona	81
Odpadnięcie ograniczenia odpowiedzialności.....	82
Art. 1031 ¹	84
Art. 1031 ²	92
Art. 1031 ³	93
Art. 1031 ⁴	96
Art. 1032	97
Uwagi ogólne.....	98
Zasady spłacania długów spadkowych przez spadkobiercę....	99
Spłacenie niektórych długów spadkowych. Rozszerzenie odpowiedzialności spadkobiercy	100
Art. 1034 ¹	103
Bibliografia. Wybrane pozycje.....	105

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- post. sp. – dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym (Dz. U. Nr 63, poz. 346 z późn. zm.)
- pr. sp. – dekret z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe (Dz. U. Nr 60, poz. 328 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 20 marca 2015 r. – ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 539)

Czasopisma i zbiory orzeczeń

- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSPika – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
- PiP – Państwo i Prawo

Uwagi wstępne

Ustawą z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 539) zmieniono niektóre przepisy kodeksu cywilnego dotyczące odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe (art. 1015 § 2, art. 1031 § 2, art. 1032 i art. 1034¹ § 2 zdanie drugie), dodano art. 1031¹–1031⁴ oraz skreślono art. 1016. Wprowadzone zostały także zmiany w kodeksie postępowania cywilnego, ustawie z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1619 z późn. zm.), ustawie z dnia 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 389 z późn. zm.), ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1025 z późn. zm.).

Zasadnicza zmiana polega na wprowadzeniu, jako zasady, ograniczonej odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe. W uzasadnieniu projektu rządowego podkreślano, że przewidziana w art. 1015 § 2 zdanie pierwsze k.c. fikcja prawna, iż spadkobierca nieskładający w ustawowym terminie żadnego oświadczenia co do spadku jest traktowany tak, jak przyjmujący spadek wprost, a więc ponoszący nieograniczoną odpowiedzialność za długi spadkowe, w istocie nie chroni ani spadkobiercy przed nadmiernymi obciążeniami, ani wierzycieli spadkowych. Może natomiast prowadzić do pogorszenia sytuacji wierzycieli spadkobiercy, gdyż obciążenie osobistego majątku spadkobiercy odpowiedzialnością za długi spadkowe często prowadzi do zmniejszenia szans takich wierzycieli na uzyskanie należnego im świadczenia.

Problem, czy brak oświadczenia spadkobiercy co do spadku ma pociągać za sobą traktowanie go jak przyjmującego spadek z dobrodziejstwem inwentarza czy też jak przyjmującego spadek wprost, nie jest nowa. Już w toku prac kodyfikacyjnych podjętych przed drugą wojną światową wyrażane były dwa zasadniczo odmienne poglądy. Zgodnie z pierwszym brak oświadczenia co do spadku powodowało traktowanie spadkobiercy jak przyjmującego spadek wprost; według drugiego – jak przyjmującego spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Pierwsze stanowisko prezentowali m.in. H. Konic i K. Przybyłowski, drugie – S. Wróblewski i M. Allerhand [szerzej przedstawia te kwestie L. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach komisji kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000, s. 269 i n.; zob. też J. Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1959, s. 16 i n., oraz E. Macierzyńska-Franaszczyk, *Odpowiedzialność za długi spadkowe*, Warszawa 2014, s. 24 i n.].

W okresie unifikacji prawa spadkowego bezpośrednio po drugiej wojnie światowej także występowała rozbieżność stanowisk. Ostatecznie w dekrete z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe (Dz. U. Nr 60, poz. 328 z późn. zm.) wprowadzona została, zgodnie z propozycją J. Gwiazdomorskiego, fikcja prostego przyjęcia spadku (por. art. 35 zdanie drugie pr. sp.; zob. też K. Przybyłowski, *Ukształtowanie zasad dotyczących odpowiedzialności za długi spadkowe w polskim prawie cywilnym* (w:) *Księga pamiątkowa ku czci prof. J. Gwiazdomorskiego*, Studia Cywilistyczne 1969, t. XIII–XIV, s. 240 i n.). W dekrete – Prawo spadkowe zawarte zostało także uregulowanie, zgodnie z którym przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza przez jednego ze spadkobierców wywierało skutek względem pozostałych spadkobierców z wyjątkiem tych, którzy złożyli oświadczenie o przyjęciu spadku wprost lub o jego odrzuceniu (art. 42).

Rozpoczęcie w 1950 r. prac nad kodyfikacją prawa cywilnego spowodowało podjęcie dyskusji nad skutkami braku złożenia przez spadkobiercę w ustawowym terminie oświadczenia co do spadku. Ostatecznie w kodeksie cywilnym przyjęte zostało uregulowanie analogiczne do istniejącego pod rządem dekretu – Prawo spadkowe. W ówczesnych stosun-

kach polityczno-gospodarczych przeważał argument, że na długi spadkowe składają się głównie zobowiązania wobec wierzycieli będących jednostkami gospodarki uspołecznionej (przede wszystkim państwowe oraz spółdzielcze instytucje kredytowe). W takiej zaś sytuacji ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe pozostawałoby w sprzeczności z zasadą ochrony mienia społecznego. Zasada ta znalazła zresztą odzwierciedlenie także w przepisach kodeksu cywilnego, np. w art. 127 § 1, który stanowił „Ochrona własności społecznej przed grożącą jej szkodą jest obowiązkiem każdego obywatela”, czy art. 129 – „Przy tłumaczeniu i stosowaniu przepisów niniejszego kodeksu należy mieć na względzie, że własność społeczna, jako podstawa ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, pozostaje pod szczególną ochroną prawa”.

Sięgnięcie przez ustawodawcę do fikcji przyjęcia spadku wprost spowodowało, że uregulowania dotyczące ochrony interesów spadkobiercy, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, stały się mniej istotne. W związku z tym w kodeksie cywilnym nie znalazły się uregulowania przewidujące możliwość oddzielenia spadku od majątku spadkobiercy (art. 52–54 pr. sp.) oraz likwidacji spadku (art. 55–56 pr. sp.), mogące się przydać przy realizowaniu ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe spadkobiercy, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Wskazywano, że uregulowania te są pozbawione znaczenia, a w okresie obowiązywania dekretu o prawie spadkowym w praktyce nie (występowały) funkcjonowały.

Prawna fikcja prostego przyjęcia spadku (art. 1015 § 2 k.c. przed zmianą) budziła wątpliwości i zastrzeżenia właściwie od początku obowiązywania kodeksu cywilnego (zamiast wielu por. E. Skowrońska-Bocian, W. Borysiak (w:): *System Prawa Prywatnego*, t. 10, *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2013, s. 624 i n.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego pojawiły się też próby łagodzenia skutków działania fikcji prostego przyjęcia spadku. Zapadła uchwała w składzie 7 sędziów, wpisana do księgi zasad prawnych, o następującej treści: „Odpowiedzialność spadkobiercy za dług spadkowy, wynikająca z prostego przyjęcia spadku, nie podlega ograniczeniu z tej tylko przyczyny, że jest to dług ze stosunku pracy lub że spadkobiercą jest pracownik. Jednakże